

Hoće li 21. 12. 2012. biti kraj svijeta?

Pero Vidović*

Kombinirana svemirska letjelica Cassini–Huygens načinila je 2004. godine iz blizine Saturnovih prstenova snimku pred kojom je zemljanima zastao dah. Na fotografiji, na kojoj se vidi dio prstenova, zamjećuje se, smještena u skladu i prostiranju beskrajna, mala plavkasta točka. To je planet Zemlja na kojoj živi nešto preko sedam milijardi ljudi.

S. Hawking, teorijski fizičar i kozmolog, prije nekoliko godina u Hong Kongu izjavio je da čovječanstvo, zbog opasnosti od (samo)uništenja, mora pronaći kolonije za život negdje u svemiru. Pri tome je upozorio da *homo sapiens* neće nigdje imati tako lijep dom kao što je Zemlja.

Ako je vjerovati kalendaru srednjoameričkih Maja, čovjek ima premalo vremena da pronade zamjenu svojoj Zemlji negdje u svemiru. Naime, prema brojnim tumačima, dobro razrađeni višetisućljetni kalendar te stare civilizacije, poznate po arhitekturi, matematici i astronomiji, ne predviđa postojanje svijeta nakon 5126. godine prema njihovu računanju vremena. Tko čita taj majanski kalendar, a orijentira se prema gregorijanskome kalendaru, razumjet će da je kraj svijeta uskoro, točno na solsticij 21. 12. 2012. godine.

Majansko proročanstvo, pojačano proročanstvom indijanskog plemena Hopi te nekim suvremenim najavama planetskih i galaksijskih poravnanja, kao i snažnih oluja na suncu, dobilo je veliku pozornost. O tome su napisane brojne knjige raznih žanrova, od senzacionalističkih do znanstvenih; mreža je preplavljena interpretacijama toga »proroštva«; snimljen je film o kataklizmi pod nazivom »2012.«....

Ovim radom usudit ću se predložiti stav kakav bi pojedinac i (zemaljska) zajednica trebala zauzeti prema najavljenoj svjetskoj kataklizmi. Da bih to mogao, i da bih eventualno bio uvjerljiv, prvo ću se morati osvrnuti na poneka proročanstva kraja svijeta koja su se javljala u povijesti.

1. »Proročanstva« o kraju svijeta u mitu, religiji i znanosti

Tematika kraja svijeta, sudnjega dana, tijekom ljudske povijesti dobila je privilegirano mjesto u ambijentu mitova, religija i, što je možda iznenađujuće, u zna-

* Dr. sc. Pero Vidović, Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu. Adresa: Jordanovac 110, p. p. 169, 10 001 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: pvidovic@ffdi.hr

nosti. Osvrnut ću se na sva tri područja pri čemu ću samo egzemplarno zastati na konkretnim slučajevima.

Što se mita tiče, dovoljno je otići od spomenutih Maja i sjevernoameričkih indijanaca Hopi na drugu stranu zemaljske kugle, u rimsko i asirsko područje. Oko sedam stoljeća prije Krista, sedamdesetak godina *ab urbe condita*, Rimljani su bili zaokupljeni mitom o dvanaest orlova koji su se bili objavili Romulu. U interpretaciji toga misterioznog broja svaki je orao označavao deset godina postojanja Rima, iz čega se izvodio zaključak da će Rim nestati nakon 120 godina svoga postojanja.

Natpis na jednoj od brojnih pronađenih glinenih pločica iz vremena asirsko-akadskoga kraljevstva, star blizu pet tisuća godina, govori o vidljivim znakovima putovanja svijeta k svomu kraju. Posvuda, naime, vladaju mito i korumpiranost. Tko čita taj tekst danas, nakon toliko tisućljeća, sadržaj mu zvuči nekako poznato.

Prema eshatologijama religija koje imaju linearan, a ne ciklički pogled na povijest, nitko ne zna o »danu i času« (Mt 24, 36) svršetka svijeta. Ipak, u sve tri religije knjige, uvijek su se javljali pokreti i pojedinci koji su pokušavali otkriti taj dan, često polazeći od svetih tekstova tih istih religija i raznih vanjskih pokazatelja.

Krvavi sraz židovskih pobunjenika s rimskim trupama u razdoblju od 66. do 70. godine židovska je asketska esenska zajednica, i ne samo ona, shvatila kao posljednji boj u završnici povijesti. Drugi slučaj koji navodim iz židovstva vezan je uz mesijansko iščekivanje. S. Zevi, rabin iz Smirne, služeći se kabalom, »otkrio« je da Mesija dolazi u godini 1648. Mesijanski dolazak značio bi kraj svijeta nepravde i nemira te početak zlatnoga mesijanskoga doba.

Američki pokret »Narod islama«, koji se u velikoj mjeri nadahnjuje islamskim idejama, s vođom L. Farrakhanom, protumačio je Golfski rat 1990./1991. godine kao armagedonski konačni obračun. R. Khalifa pak, baveći se proučavanjem »kuranškoga koda« predvidio je kraj svijeta tek godine 2280.

Predviđanje kraja svijeta kršćanskih pokreta ili pojedinaca često je povezano s eshatoloških događajem paruzije, tj. ponovnim Kristovim dolaskom u slavi i njegovom definitivnom uspostavom kraljevstva Božjega. Iako za Boga ne vrijedi zemaljsko vrijeme (usp. 2 Pt 3, 8), mnogi su pokušali predvidjeti taj dan.

Među najranijima, pneumatski pokret montanista iz 2. stoljeća bio je nošen idejom paruzije još za života članova te skupine.

Vrlo je neobično da su ličnosti kao što su Hipolit Rimski, S. Julije Afrikanac pa čak i Irenej Lionski predviđale događaj paruzije 500. godine. Još je neobičnije da se jedan papa, Silvestar II., poveo hilijazmom i to ne prvenstveno u smislu tisuć-godišnje Kristove vladavine, nego mu je tisuću godina bilo orijentacijsko razdoblje kada će to događanje, koji se temelji na doslovnome tumačenju Otk 20, započeti. Taj papa očekivao je »kraj svijeta« na prvi dan 1000. godine od Kristova rođenja. Budući da se to nije dogodilo, drugi su protumačili da će paruzija biti na 1000. godišnjicu od Kristove smrti i uskrsnuća, tj. 1033. godine.

Hilijastičkim učenjem služili su se joakimiti, sljedbenici Joakima de Fiorea koji je u 12. stoljeću razradio svoj apokaliptički nauk, ali i razni drugi pokreti sve do naših dana. Primjerice, Joseph Smith, osnivač *Crkve Isusa Krista svetaca posljednjih dana*, najavio je drugi Kristov dolazak za 1890. ili 1891. godinu. C. T. Russell

pak, utemeljitelj i prvi predsjednik Društva Kule stražare (*Watch Tower Bible and Tract Society*) predvidio je precizno niz eshatoloških događanja: Kristov nevidljivi dolazak (1874.), uskrsnuće svetih (1875.), uzdignuće svetih u nebo (1878.) i konačno sudnji dan, »dan gnjeva« (1914.). I pored brojnih razočaranja zbog neispunjenja »proroštava« o kraju svijeta, Jehovini su svjedoci ustrajali u svojim nagovještajima kraja svijeta. Jedan se trebao dogoditi 1975. Te se godine, prema njihovim kombinacijama u računanju vremena, navršilo 6000 godina od stvaranja čovjeka. Zato je sedmo tisućljeće, poput posvećena sedmoga dana u tjednu, trebalo biti tisućljeće Kristove vladavine. Ista je skupina 1984. najavila apokaliptični dan na godinu završnicu 20. stoljeća. U vezi sa završetkom 20. stoljeća pojavili su se također brojni drugi »lažni proroci« (usp. 1 Iv 41) kraja svijeta. Na sreću, malo ih je tko sasvim ozbiljno shvatio.

Zvezdano je nebo oduvijek privlačilo čovjekovu pozornost. U tome promatranju čovjek je bio pjesnik očaran ljepotom sklada i beskraj, ali i čitač sudbine i znanstvenik. U vezi sa sudbinom cijele Zemlje čovjeka su povremeno, tijekom povijesti, zabrinjavale dvije astronomske pojave: kometi i linearni poredak planeta.

U 18. stoljeću promatrači svemira J. Bernoulli i W. Whiston najvili su dvije kolizije kometa sa Zemljom. Prvi je izračunao da će 5. travnja 1719. kolizija kometa sa Zemljom biti fatalna. Početkom 20. stoljeća C. Flammarion bio je uvjeren da će komet Halley uništiti život na Zemlji. Završetkom istoga stoljeća, točnije za 29. travnja 1987., L. Jensen najavio je opasnost za Zemlju od istoga kometa. Pojava pak kometa Hale–Bopp bila je povod da M. Applewhite 26. ožujka 1997. pozove članove svoje sljedbe da se spase time što će prijeći na uzvišeniji stupanj egzistiranja od redovitoga ljudskoga oblika. 38 njegovih sljedbenika shvatilo je to ozbiljno te su zajedno s njime počinili (samo)ubojstvo. Tijekom 2011. godine bilo je također najava da će se komet Elenin sudariti sa Zemljom. Prema nekima, »dan D« trebao se dogoditi nedavno, 16. listopada 2011. Linearni poredak planeta Sunčeva sustava privlačio je pozornost svemirskih promatrača, ali ih je i plašio. Tako je u 12. stoljeću zbog takve nebeske pojave bio najavljen kraj svijeta. Mnogo kasnije, J. Stöffler je zaključio da će linearni poredak planeta u zviježđu Ribe imati katastrofalne posljedice za Zemlju, i to točno 20. veljače 1524.

Uz veoma aktualno majansko proročanstvo vezuju se i planetarna ili čak galaksijska linearna poravnanja koja bi mogla proizvesti poremećaj Zemljinih geomagnetskih polova, pa čak i udar nekoga interplanetarnog objekta.

G. E. Lemaître u prvom je polovici prošloga stoljeća iznio teoriju velikoga praska (*Big Bang*) prema kojoj se svemir od prije 14–15 milijardi godina počeo širiti iz točke beskonačnoga pritiska i gustoće (singularnosti) nekom vrstom eksplozije, praska. Uz to se pojavilo popratno razmišljanje, također o završetku toga širenja, a time i o završetku svijeta. Ukoliko širenje univerzuma jednom prestane, stotine milijardi galaksija mogle bi se, nekom vrstom implozije, urušiti, vratiti u početno stanje kakvo je bilo »prije« nastanka praska. Nije nelogično zamišljati ponovnu eksploziju, pa ponovnu imploziju... Eufemistično razmišljanje o tome opetovanom događanju kao širenju i skupljanju srca, »kucanju« svemirskoga srca lijepo zvuči. No, nestanak Zemlje i života pri eventualnoj imploziji zvuči apokaliptički. No, ona se ni po čemu ne povezuje sa završetkom svijeta 21. 12. 2012.

2. Razmišljanje o svršetku kao fenomen ljudske egzistencije

»Proroštvo« naroda Maja u smjeru završetka svijeta bez sumnje je samo jedan od kataklizmatičnih scenarija kakvih je bilo i kakvih će još biti. Poznavatelji kulture Maja napominju, međutim, da majanski kalendar uopće ne smjera na svršetak svijeta, nego samo na završetak jednoga ciklusa i početak sljedećega vremenskog ciklusa. »Proroci« kataklizma zloupotrijebili su ga ili, nedostatno informirani, sasvim krivo interpretirali.

Osim toga, 21. 12. 2012., s iznimkom solsticija, neće biti nikakva poravnavanja nebeskih tijela, ni galaksijskoga ni planetarnog. Takva izvjesna linearna poravnavanja događala su se ranije, ali bez vidljivog učinka na Zemlju. Sunčeve oluje događaju se, ali ne s tolikom snagom da bi se dogodio geomagnetski poremećaj Zemlje. Netko bi ovdje kao šalu dodao da 21. 12. 2012. neće biti ni invazije vanzemaljaca na našu Zemlju.

Majansko »proroštvo« bit će zabilježeno samo kao jedno od brojnih koja su se pojavila tijekom povijesti. »Proroštvo« vezano uz 21. 12. 2012. (ili eventualno 12. 12. 2012.) tek je jedna od pojava proricanja kraja svijeta koje neprestano prate čovječanstvo kroz povijest. Ni s razvojem znanosti ona ne prestaju. Naprotiv, sada, uz mitološki i religijski, imaju i znanstvene elemente za svoja eshatološka predviđanja.

Razmišljanje o sveopćem završetku svijeta jest, dakle, ljudski fenomen, čovjekova stalna tendencija, koju ne treba ignorirati, nego pokušati ispravno interpretirati.

2.1 Smisao i snaga pogleda na osobni i sveopći svršetak

Neka »proricanja« o završetku svijeta samo su najave kataklizme. Prema njima nestaje određen dio ili sav svijet. Međutim, važno je zamijetiti da velik dio takvih »predviđanja« tijekom povijesti priželjkuju nestanak svijeta koji je pun manjkavosti. Sanjaju zapravo o boljem svijetu od onoga u kakvome žive, o nekoj novoj eri na Zemlji, zlatnome dobu, mesijanskom vremenu mira i pravednosti.

Ljudsko biće razmišlja o osobnoj završnici, ali i o završnici svijeta kao zajednice na zajedničkoj Zemlji. Što se tiče pojedinca, duhovni pisac A. de Mello predlaže čak oblik kontemplacije o osobnome »kraju«, o smrti. To ne čini s ciljem zastrašivanja čovjeka, nego da bi čovjek promotrio samoga sebe iz perspektive vlastitoga završetka. Time postaje svjesniji vlastitoga života, prestaje uzalud rasipati dragocjenost života te u sebi otkriva mogućnost egzistiranja »novim«, kvalitetnijim životom.

Prema analogiji postupka pojedinca i postupka zajednice može se zamisliti analogan kreativni proces neke zajednice, čak cijele ljudske zajednice na Zemlji. Da bi se cijeli svijet pogledao iz perspektive želje »završetka« staroga svijeta i »početka« novoga svijeta, morale bi postojati dvije pretpostavke za cijelu zajednicu Zemlje. Mogućnost zajedničkog komuniciranja na globalnoj razini, kao prva pretpostavka, već postoji. Druga je pretpostavka neko zajedničko dobro oko kojega bi postojala konvergencija, neka vrsta konsenzusa cijele zemaljske zajednice. Taj cilj

bio bi način života na Zemlji u kojem bi se svi mogli i htjeli prepoznati i u tu svrhu ujediniti vlastite energije.

Sam sebi postavljam sada pitanje: govorim li ja to o utopiji? Imam, međutim, dva argumenta da to nije utopija. Evo prvoga: na Zemlji se već «vježba» konsenzus oko nekih zajedničkih vrijednosti koje bi vrijedile na globalnoj razini. Primjerice, 5. lipnja cijeli Planet obilježava *Svjetski dan zaštite okoliša*.

Drugi je argument činjenica da se već u povijesti prakticirao organizirani oblik »kraja svijeta«, gledanja iz perspektive kraja na konkretnost življenja. Biblijska institucija *Jubilejske godine* teoretski je i praktično artikulirala življenje »novoga svijeta« u kojem bi svi imali dostojanstven život.

Prema Bibliji, naime, nakon sedam »subotnjih godina«, tj. nakon 49 godina, na Dan pomirenja, označavao se početak pedesete, tj. *Jubilejske godine*. Ta je godina trebala biti »oprosna«, u njoj se moralo dogoditi »oslobađanje svim stanovnicima« (Lev 25, 10).

Jubilejska godina bila je događanje koje se odnosilo na dvoje: na ljudsku osobu i na Zemlju. Utemeljenost zaštite dostojanstva svakoga ljudskog bića izvirala je iz događaja Egzodusa. Ovaj se vidik pokazivao u konkretnome zahtjevu brige za ljudsku osobu, koja se *morala* čak i »otkupiti« ako bi upala u nevolju zbog neimaštine te bi zbog toga došla u pitanje njena sloboda (usp. Lev 25, 48s).

Na teologiji stvaranja pak temeljilo se načelo jednakih prava svih ljudi na Zemlji. Biblijski ideal, kao jedna od oznaka mesijanskih vremena, jest »šalôm«, materijalni i duhovni prosperitet (usp. Ps 72, 7). Zemlja, naime, gledana u cjelini, stvorena je *za sve*, Bog ju je darovao na specifičan način svima koji na njoj žive, i zato na Zemlji, prema Svetome pismu, prema izričitoj Božjoj zapovijedi, ne smije uopće biti bijede, siromaštva (usp. Pnz 15, 4).

Božja darovanost Zemlje ljudima točno je definirana. Zemlja se promatra istodobno u relaciji prema čovjeku i prema Bogu. Ona je, s obzirom na čovjeka, dom za svako ljudsko biće. Ista Zemlja, s obzirom na Boga, premda darovana, uvijek ostaje Božje vlasništvo (usp. 1 Kor 10, 26). »Zemlja pripada meni« (Lev 25, 23), Božje su riječi i čovjek bi se stoga morao, tako reći, »dogovarati« s Bogom kako sa zemljom i na Zemlji smije postupati, a kako ne. Zemlja može i morala bi, prema Bibliji, postati ugodnim boravištem za svako ljudsko biće, bez iznimke.

Jubilejska teologija zemlje i čovjekova dostojanstva koja se ostvaruje kroz konkretne etičke zahtjeve (ekonomske i socijalne pravednosti) u vezi s raspodjelom dobara, a iznad svega zaštitom dostojanstva ljudske osobe, nije se odnosila samo na jednogodišnje trajanje Jubilejske godine. Jubilej je tek »kraj svijeta«, perspektiva s koje bi svaki biblijski čovjek trebao definirati svoj stalni način življenja. Pojedinac i cijela zajednica zapravo bi morali živjeti istodobno *u* perspektivi i *iz* perspektive Jubilejske godine.

U naše vrijeme zemaljska zajednica kao cjelina ima veću mogućnost komunikacije na cijelome planetu nego što je imao biblijski narod na svome području dok je slavio Jubilejsku godinu. Zemaljskoj zajednici treba još veća zaokupljenost oko zajedničkoga dobra i nesebično razrađena strategija za ostvarenje toga ideala za sve ljude na Zemlji.

Kako sam već rekao, 21. 12. 2012. neće nastupiti kraj svijeta. Neće se dogoditi u najavljivanom kataklizmičkom obliku. Bit će to dan u godini poput svakoga drugog dana. Bilo bi, međutim, dobro kada bi taj dan bio »kraj svijeta« u smislu da na Zemlji, htijenjem i zauzimanjem samih zemljana, započne svršetak svih oblika ljudske bijede i razrušenoga ljudskog dostojanstva.

Razmišljanja, dakle, o »kraju svijeta«, makar potaknuto i neobičnim »proročanstvima«, može biti plodonosno ukoliko sugerira ljudsku potrebu da svijet učini boljim nego što jest i, što je jednako važno, ukoliko otkriva istinu da je bolji svijet moguć. Zemlja, svijetloplavi planet usred svemirske harmonije, može i trebala bi biti ugodan dom za svakoga člana cijele zemaljske obitelji.